

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з фізичного виховання та спорту,
професора Дорошенка Едуарда Юрійовича на дисертаційну роботу

Хіменес Христини Робертівни

за темою «Теоретичні та організаційні основи систем змагань в ігрових
видах професійного спорту», яка подана на здобуття наукового ступеня
доктора наук з фізичного виховання та спорту зі спеціальності 24.00.01 –
«Олімпійський і професійний спорт»

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку професійних ігрових видів спорту відповідні ліги та асоціації продовжують вдосконалення організаційних основ системи змагань, що призводить до збільшення глядацької зацікавленості та підвищення рівня спортивної конкуренції. Вплив глобальних чинників планетарного масштабу – міграції спортсменів, їх концентрації у провідних національних лігах і міжнародних асоціаціях, соціалізації спортсменів і тренерів, політизації провідних світових і регіональних змагань призводить до виникнення конфліктних ситуацій, окремі з яких, не регламентовані сучасними критеріями допуску спортсменів до змагань та нормативними положеннями визначення переможців. Таким чином, наявна проблемна ситуація: невідповідність наявного узагальненого наукового знання про системи змагань в ігрових видах професійного спорту та суспільної вартості явища., рішення якої є актуальною науковою проблемою.

Це зумовлює потребу формування системи знань стосовно еволюції та науково-теоретичних засад розвитку і подальшого вдосконалення системи змагань в ігрових видах професійного спорту, пошуку наукових закономірностей і тенденцій зазначеного процесу та практичної реалізації зазначеної системи у багаторічній спортивній підготовці. Вищезазначене свідчить про актуальність і своєчасність тематики дисертації Х.Р. Хіменес.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертаційні дослідження виконано відповідно до теми «Професійний спорт в

освітньому та науковому просторі» Плану науково-дослідної роботи ЛДУФК на 2016–2020 рр. (№ державної реєстрації 0116U003166) та «Соціальні практики сучасного спорту» (№ державної реєстрації 0121U100524) Зведеного плану науково-дослідної роботи ЛДУФК ім. Івана Боберського на 2021–2025 рр. *Роль авторки, яка є співвиконавцем науково-дослідної роботи, полягала у виокремленні й обґрунтуванні змісту моделей змагань в ігрових командних видах професійного спорту [бейсболі, американському футболі, баскетболі, хокеї, футболі], індивідуальних та індивідуально-командних видах (гольфі, тенісі); у розробці концепції систем змагань в ігрових видах професійного спорту.*

Наукова новизна положень і висновків, які сформульовані у дисертації.

- уперше встановлено компоненти й обґрунтовано концепцію систем змагань в ігрових видах професійного спорту, яка містить сукупність їх системотвірних чинників (економічна ефективність, соціальна ідентичність, конкуренція та видовищність, технологічність, конгруентність); функцій (як відомих – «клапана безпеки», відволікання, підтримання надії, духовності, інтеграції, індивідуалізації, так і авторських – досконалості, емпатійності, операційності), типологічних ознак (ієрархічність, керованість, системність, інноваційність, відкритість, реактивність, унікальність) та механізмів адаптування до змін соціально-економічних умов (збільшення / зменшення кількості команд / спортсменів, зміни місць розташування команд, місць проведення змагань; удосконалення графіків, правил та формату проведення змагань, об'єктивності суддівства змагань; удосконалення інвентарю, підвищення видовищності, тощо).
- уперше визначено групи моделей змагань в ігрових видах професійного спорту за чинником системності змагань. Так, виокремлено групу ентропічних моделей змагань, які характеризуються неузгодженістю компонент системи змагань; групу дискретно-системних моделей, де спостерігається узгодженість окремих компонент системи змагань між собою; групу системних моделей, для яких характерним є злагоджений взаємозв'язок і узгодженість між компонентами системи змагань; групу десистемно-адаптованих моделей, у яких встановлено

часткове руйнування окремих компонент системи та формування нових або доповнення змісту наявних компонент для врегулювання функціонування цілісної системи та групи ресистемних моделей, що забезпечили відновлення цілісності системи змагань в ігрових видах професійного спорту;

- уперше визначено моделі змагань і їх зміст за чинником престижності змагань в ігрових видах професійного спорту. В індивідуальних та індивідуально-командних ігрових видах професійного спорту виокремлено одно-, дво-, три-, чотиритурнірну моделі змагань, турову, «Grand Slam», турово-ієрархічну, комерційну моделі змагань, модель відкритих змагань та ієрархічну модель змагань. В командних ігрових видах професійного спорту – мультипозиційну дифузну, одно-, дво-, трипозиційну й ієрархічну закриті, однопозиційну локальну, одно- й трипозиційну та ієрархічну Пан'європейські моделі змагань;

- уперше сформовано узагальнене наукове знання щодо генези й сучасних напрямів розвитку систем змагань професійних організацій у футболі (сокері) впродовж 1884–2024 рр. на континентальному (Північноамериканському) рівні – AFA, 1884–1913 рр.; ASL, 1921–1933 рр.; USA, 1966–1968 рр.; NPSL, 1967–1968 рр., NASL, 1968–1984 рр.; WSA 1985–1990 рр.; ASL, 1988–1990 рр.; APSL, 1990–1996 рр.; MLS, з 1995 р.); у професійному футболі (1888–2024 рр.) й баскетболі (1920–2024 рр.) на континентальному (Європейському) рівні, де клубні змагання першопочатково відбувалися виключно на національному рівні – Чемпіонат Англії з футболу від 1888 р., Іспанії, від 1903 р., Франції, від 1932 р. тощо; Чемпіонат Італії з баскетболу від 1920 р., Франції, від 1921 р., Туреччини, від 1946 р. тощо, і лише з середини 1950-х рр. – на загальноєвропейському рівні – Ліга чемпіонів UEFA від 1955 р. (назва в актуальній редакції від 1992 р.), Ліга Європи UEFA від 1972 р. (назва в актуальній редакції від 2009 р.), Ліга конференцій, від 2021 р.; Євроліга ULEB, від 1958 р. (назва в актуальній редакції від 2002 р.), Єврокубок ULEB, від 2002 р., Ліга чемпіонів FIBA, від 2016 р., Кубок європейських чемпіонів FIBA, від 2002 р.

- уперше сформовано узагальнене наукове знання щодо генези й сучасних

напрямів розвитку систем змагань в гольфі на всесвітньому рівні в межах великих турнірів («The British Open», від 1860 р., «US Open», від 1895 р., «PGA Championship», від 1916, «The Masters Tournament», від 1934 р.) та в межах турів з другої половини 1960-х рр. («PGA Tour», від 1968 р., «European Tour», від 1972 р., «Japan Golf Tour», від 1973 р., «Asian Tour», від 1994 р.).

- уперше встановлено кризові чинники організації та економічної ефективності систем змагань в ігрових видах професійного спорту у XXI столітті (пандемія COVID-19 та її наслідки; соціальні конфлікти, перш за все пов'язані з маніпулятивним використанням антирасистського руху «Black Lives Matter» у США; воєнні конфлікти; спортивна злочинність – «чорний» тоталізатор, договірні матчі, вживання допінгу тощо). Виявлено способи протидії ним у діяльності провідних професійних спортивних організацій, зокрема, у віртуальному середовищі (активізація розвитку кіберспортивних змагань, практика віртуальної присутності глядачів на трибунах, онлайн-турніри тощо).

- удосконалено зміст чинників організації та економічної ефективності систем змагань в ігрових видах професійного спорту, зокрема у XXI столітті (геополітичні й економічні тенденції, трансформація інформаційних і комунікаційних технологій, глобалізація професійного спорту, спортивна міграція, специфіка монополії та конкуренції на спортивній арені, спрямованість професійних ліг на вищу ефективність діяльності);

- удосконалено знання про еволюцію та етапи розвитку бейсболу, американського футболу, баскетболу, хокею в Північній Америці й тенісу на світовій арені;

- удосконалено інформацію про мету, підходи й особливості організації змагань у професійному спорті;

- удосконалено зміст функцій професійного спорту («клапана безпеки»; інтеграції; підтримання надії; духовності; відволікання; індивідуалізації) у межах парадигми систем змагань;

- набули подальшого розвитку відомості про зростання економічного

значення професійного спорту в суспільстві;

- набула подальшого розвитку інформація про специфіку зовнішньої та внутрішньої конкуренції у професійному спорті.

Важливість отриманих результатів для науки і народного господарства, рекомендації щодо їх використання. Під час проведення дисертаційних досліджень авторкою враховано дані наукових досліджень у сфері професійного спорту загалом і розвитку систем змагань у їх межах зокрема: глобалізація спорту; економічні аспекти розвитку професійного спорту і систем змагань у його межах; правові й організаційні аспекти професійного спорту в Європі; особливості конкурентної боротьби в професійному спорті, специфіка співпраці медіа та суб'єктів професійного спорту; розвиток професійних видів спорту, зокрема їх систем змагань: гольфу, тенісу, американського футболу, футболу, баскетболу, хокею, тощо. Вищезазначене свідчить про високий *теоретичний рівень* опрацювання зазначеної проблематики із застосуванням сучасної наукової методології на засадах аналітико-синтетичних підходів.

Практична значущість дисертаційного дослідження полягає у використанні сформульованих науково-теоретичних її положень у змісті навчальних дисциплін для підготовки здобувачів освітньо-професійних рівнів «бакалавр» і «магістр» спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» у профільних закладах вищої освіти.

Отримані дані також доцільно увести до змісту матеріалів курсів підвищення кваліфікації фахівців з фізкультури і спорту, що сприятиме формуванню їх компетентностей щодо відповідних соціальних практик.

Результати дослідження будуть корисними для ознайомлення зі специфікою систем змагань у провідних організаціях професійного спорту українським фахівцям (спортсменам, які планують виступати за іноземні клуби й організації, тренерам, тощо).

Крім цього, отримані у дослідженні дані про розвиток систем змагань професійними спортивними організаціями світового рівня, мають значущість

для пошуку раціональних підходів до формування економічно вигідної системи спорту в Україні. Розуміння чинників економічної ефективності провідних систем змагань в ігрових видах професійного спорту сприятиме підвищенню якості організації змагань відповідними асоціаціями і лігами.

За умови ліквідації воєнної загрози, стабілізації політичної та економічної ситуації в Україні отримані у роботі результати доцільно буде використати для створення передумов і реалізації кроків щодо розроблення й імплементації моделей змагань або їх компонентів в український професійний спорт.

Результати дослідження упроваджено до навчального процесу Запорізького національного університету, Херсонського державного університету, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Хмельницького національного університету, Сумського державного університету, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, що підтверджено відповідними актами і довідками про впровадження.

Теоретичні положення та практичні результати дослідження належним чином апробовано: на Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії (Дніпро, 2022); VII International scientific and practical conference «Problems, achievements and prospects of the development of medical, biological and sports scientists» (Івано-Франківськ, 2022); VI Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 2022); XXII Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи» (Харків, 2022); Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії (Дніпро, 2023); VII Міжнародній конференції

«Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (м. Київ, 2023); XXIII Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи» (Харків, 2023); XXVII Міжнародній науковій конференції «Молода спортивна наука України» (Львів, 2023); XX Міжнародній науковій конференції «Проблеми та перспективи розвитку спортивних ігор та одноборств в ЗВО» (Харків, 2024); XXVIII Міжнародній науковій конференції «Молода спортивна наука України» (Львів, 2024).

Повнота викладу наукових положень, висновків та практичних рекомендації в опублікованих працях. За темою дисертації опубліковано 36 праць, серед яких 31 містить основні наукові результати дисертації: 3 публікації у періодичних виданнях, що внесені до міжнародної наукометричної бази Scopus, 28 статей у фахових наукових виданнях України і 5 публікацій, що додатково відображають наукові результати дисертаційного дослідження. Аналіз публікацій дозволяє констатувати наявність повного та детального викладу основних наукових положень, висновків і практичних рекомендацій дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Авторкою вибрано та використано методи, які є адекватними завданням наукового дослідження (Аналіз та синтез. Історичний метод. Абстрагування. Індукція та дедукція. Порівняння. Системний підхід. Моделювання. Математичні методи). Основні матеріали дослідження – історичні факти і сучасні дані щодо підходів до організації, проведення змагань у різних ігрових командних видах професійного спорту (бейсболу, американського футболу, баскетболу, хокею, футболу в Північній Америці; футболу та баскетболу в Європі), а також індивідуальних (гольфу) та його індивідуально-командних видів (теніс). Також авторкою використано науковий пошук та обґрунтування чинників стосовно особливостей розвитку професійного спорту в Європі та Північній Америці на засадах інформації з наукових публікацій у журналах,

які індексуються у наукометричних базах Scopus, Web of Science, фахових виданнях України, актуальні дані з мережі Інтернет і спеціалізованих видань.

У процесі дослідження авторкою проаналізовано 583 джерела, більшість з яких (513) – іноземні. Вищезазначене свідчить, що основні наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження є достовірними та обґрунтованими. Обсяг проведеного дослідження, аналіз та інтерпретація матеріалу дисертаційного дослідження є достатнім для отримання наукової новизни і практичної значущості наукових результатів.

Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні протиріч і наукової проблеми дослідження, методологічного апарату роботи, накопиченні теоретичного матеріалу, описі еволюції систем змагань, розробці моделей змагань, обґрунтуванні ключових положень концепції систем змагань в ігрових видах професійного спорту, узагальненні отриманих результатів, формулюванні висновків й оформленні тексту дисертаційної роботи.

В опублікованих наукових працях у співавторстві авторів належить ідея, обґрунтування науково-прикладної проблеми, розроблення методологічного апарату дослідження, аналіз і синтез матеріалів, інтерпретація результатів і формулювання висновків. Внесок співавторів полягає у конкретизації організації досліджень, допомозі в опрацюванні, обговоренні й обґрунтуванні результатів, консультуванні щодо окремих аспектів проблеми, оформленні публікацій.

Оцінка змісту дисертації. Структура дослідження є традиційною, містить: вступ, огляд літератури, матеріали і методи дослідження, розділи, в яких викладені результати власних досліджень, обговорення одержаних результатів, висновки та практичні рекомендації, перелік використаних джерел, додатки. Дисертаційна робота викладена науковою мовою з використанням сучасної термінології та номенклатурних положень, послідовно та логічно. У *Вступі* висвітлено актуальність теми дослідження. Визначено мету роботи і завдання, які послідовно розв'язувалися у ході дослідження; виділено об'єктно-предметну складову; висвітлено наукову

новизну отриманих результатів, їх практичне значення; подано інформацію про особистий внесок здобувача та апробацію основних результатів дослідження; вказано відомості щодо публікаційної активності; визначено структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «Соціальні практики професійного спорту» подано узагальнені дані про генезу професійного спорту у сучасному світі, окремі історичні факти становлення та розвитку професійних спортивних ліг з ігрових видів спорту в Північній Америці та Європі, порівняння підходів до ведення спортивно-підприємницької діяльності на цих континентах.

Окремим підрозділом виділено обговорення чинників розвитку сучасного професійного спорту та систем змагань у ньому. Завдяки фактологічному аналізу виділені наступні: геополітичні та економічні тенденції; трансформація інформаційних та комунікаційних технологій; глобалізація професійного спорту; кризові суспільні чинники; спортивна міграція; специфіка монополії і конкуренції на професійній спортивній арені; спрямованість професійних ліг на вищу ефективність діяльності; прояви злочинності (негативний чинник).

У другому розділі «Методи й організація дослідження» описано методологічні основи дисертаційного дослідження, зокрема щодо застосованих методів, в числі яких: аналіз та синтез; історичний метод; абстрагування; індукція та дедукція; порівняння; системний підхід; моделювання, математичні методи.

Дослідження і укладання матеріалів дисертаційної роботи проводилося упродовж 2018–2024 рр. протягом п'ятох послідовних взаємопов'язаних етапів.

Третій, четвертий та п'ятий розділи роботи мають аналогічну структуру. У першій частині кожного з них висвітлено еволюцію систем змагань у різних видах спорту (третій – ігрових командних видів спорту, що найбільш популярні в Північній Америці, четвертий – в Європі, п'ятий – популярних у світі індивідуальних та індивідуально-командних видів професійного спорту), у другій – надано теоретичне обґрунтування моделей змагань на різних етапах становлення видів спорту.

У шостому розділі «*Концепція систем змагань в ігрових видах професійного спорту*» подано матеріал щодо виявлених спільних закономірностей у становленні змагань, а згодом і систем змагань у різних ігрових видах професійного спорту у різних умовах і різних хронологічних періодах їх розвитку. Показано, що шлях до формування цілісної системи змагань відрізнявся у кожного з видів спорту, які проаналізовано у дослідженні.

Основою сьомого розділу «*Аналіз та узагальнення результатів дослідження*» є узагальнені підсумки даних, які отримані у ході дослідження, їх порівняння з результатами наукових досліджень фахівців, які працюють у межах обраного наукового напрямку та формулювання позицій наукової новизни.

Висновки чітко сформульовані авторкою, відповідають меті та завданням, системно пов'язані з результатами дослідження. *Рекомендації* викладені у текстовій частині дисертаційного дослідження, є обґрунтованими і логічно сформульованими. *Покликання* містять достатню кількість сучасних публікацій – 583. У *Додатках* представлені акти і довідки про впровадження.

Порушень академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях авторки не виявлено. У тексті дисертаційної роботи використання даних наукових і методичних джерел інших авторів супроводжується відповідними посиланнями. *Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської дисертації не використано.*

До текстової частини дисертаційної роботи можна висловити ряд зауважень і пропозицій:

1. У Вступі при формулюванні Практичної значущості (стор. 40), авторка наголошує, що «Результати дослідження будуть корисні для ознайомлення зі специфікою систем змагань у провідних організаціях професійного спорту українським спортсменам, які планують виступати за іноземні клуби й організації». На нашу думку, це також стосується низки інших українських фахівців (тренерів, менеджерів), які працюють у закордонних професійних лігах та асоціаціях, наприклад: Роман Григорчук (ФК «Нефтчі» Баку,

Азербайджан), Андрій Демченко (ФК «Динамо» Батумі, Грузія) та ін.

2. У Розділі 1 «Соціальні практики професійного спорту» (стор. 93-94) авторкою наведено аналіз проблемної ситуації, яка виникла у зв'язку з ініціативою низки провідних європейських футбольних клубів стосовно створення окремого від UEFA формату комерційних змагань – «Super League». На нашу думку, бажано було б, більш детально висвітлити та проаналізувати передумови виникнення зазначеної проблемної ситуації – економічні, соціальні, тощо.

3. У розділі 2 «Методи й організація дослідження» авторкою описано застосування моделювання у якості універсального метода наукового дослідження (стор. 119-120). На нашу думку, зазначену характеристику, бажано було, більш детально доповнити інформативними матеріалами з диференціації при використанні критеріїв подібності у процесі створення моделі змагань з ігрових видів професійного спорту. Це стосується експертної диференціації критеріїв подібності, які містять окремі, певним чином, дублюючі одне одного, показники. Одночасне залучення зазначених критеріїв у процесі створення моделі змагань з ігрових видів професійного спорту може призвести до зниження її якісних характеристик.

4. Інформаційний матеріал підрозділу 3.5 «Формування та розвиток змагань у професійному баскетболі» (стор. 175-191), на нашу думку, бажано було доповнити експериментальним досвідом спортивної підготовки жіночої збірної команди США до участі у змаганнях Олімпійських Ігор 1996 року – спортивна підготовка проходила, виключно, на рівні збірної команди.

5. Інформаційний матеріал розділу 4 «Еволюція та сучасні тенденції розвитку змагань в ігрових командних видах професійного спорту в Європі» (стор. 267-388) подано на матеріалі професійного баскетболу та футболу. На нашу думку, бажано було б, доповнити зазначений розділ відомостями з формування аналогічних систем змагань у професійному волейболі та гандболі.

6. Деякі таблиці текстової частини дисертації, зокрема 3.2 (стор. 163-167), 5.2 (стор. 442-445), містять значний кількісний інформаційний матеріал, що,

дещо, утруднює загальне сприйняття наукового матеріалу.

7. У дисертації сформульовано рекомендації практичного та методичного характеру (стор. 139, 490, 491, 498). На нашу, думку, у кваліфікаційних роботах рівня дисертації, для рекомендацій бажано використовувати окремий розділ – «Практичні рекомендації» або «Методичні рекомендації».

Вищенаведені зауваження є, у значному ступені, дискусійними, не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження та не знижують наукової цінності отриманих результатів.

Висновок. Рецензоване дисертаційне дослідження є завершеною науковою роботою, яка містить наукову новизну стосовно вирішення актуальної проблеми – обґрунтування теоретичної концепції та формування наукового знання про функціонування систем змагань в ігрових видах професійного спорту. За актуальністю порушеної проблеми, теоретичною та практичною значущістю, дисертація Хіменес Христини Робертівни «Теоретичні та організаційні основи систем змагань в ігрових видах професійного спорту», відповідає вимогам пп. 7 і 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 року № 1197 (зі змінами, Постанова Кабінету Міністрів України від 19.05.2023 року № 502 і від 03.05.2024 року № 507), а її авторка – заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – «Олімпійський і професійний спорт».

Офіційний опонент:

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор,
завідувач кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини,
фізичного виховання і здоров'я

Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

Міністерства охорони здоров'я України Едуард ДОРОШЕНКО

ПРИ ПІДПИСУ
ПРИ ПІДПИСУ
М.р. Підпис

 В.б.